

MONOGRAFIC

aran

ATH DIA

Junhsèga e agost deth 2007 - Numerò 16

POLITICA

**ES NAUES CARES
D'ARAN**

A prumèra ora...

eth cafè

cuert o long, sol o damb lèit,
damb sucre o sacarina...

era informacion
damb **SEGRE**

4

Eth nau Aran

Totes es cares naues dempús deth 27 de mai

per A.Sàez

14

Francés Boya

Entrevista ath síndic d'Unitat d'Aran

per Mikel Aristregi

17

Eth retorn

Pepito Calbetó ei eth nau alcalde de Vielha damb sonque un còsso

Temps de cambis

Es eleccions deth 27 de mai an portat fòrça cambis en Aran. Çò de mèis significatiu, eth ja famós, "cambi tranquil" de Boya, que s'a convertit en nau síndic. Tanben enes ajuntaments i a fòrça cares naues. En Vielha, era lista mèis votada siguec era de Juan Riu, mèis egalizèc a còssos damb CDA. Eth nau alcalde non a estat Riu; ne Pau Perdices, senon er istoric Pepito Calbetó, que damb un unic còsso a exercit d'arbrite. Bossòst tanben a cambiat de mans: CDA a pagat car er adiu politic de Delseny. En Naut Aran, per contra, CDA a conservat er ajuntament maugrat eth cambi de candidat e César Ruiz-Canela remplace Víctor León. Fòrça cambis.

19

Emili Medan

Eth istoric fondador d'UA se manten en Les dempús de 20 ans

per Anna Geli

21

Naut Aran

CDA a conservat un municipi clau maugrat er adiu de Víctor León

26

Hemnes

En Conselh Generau sonque i a ua conselheira, Noèlia Còsta

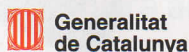
per A.Geli

Edite Diari Segre, S.L.U.
Depòsit Legau: L-1160-05.

President: Robert Serentill Utgés.
Director Executiu: Juan Cal Sánchez.
Coordine: Anna Sàez Mateu.
Maquetacion: Anna Barcala Sirvent.
Impression: Lerigraf SLU.

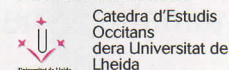
Damb eth supòrt dera Generalitat de Catalonha

e eth Conselh Generau d'Aran

e era colaboracion dera

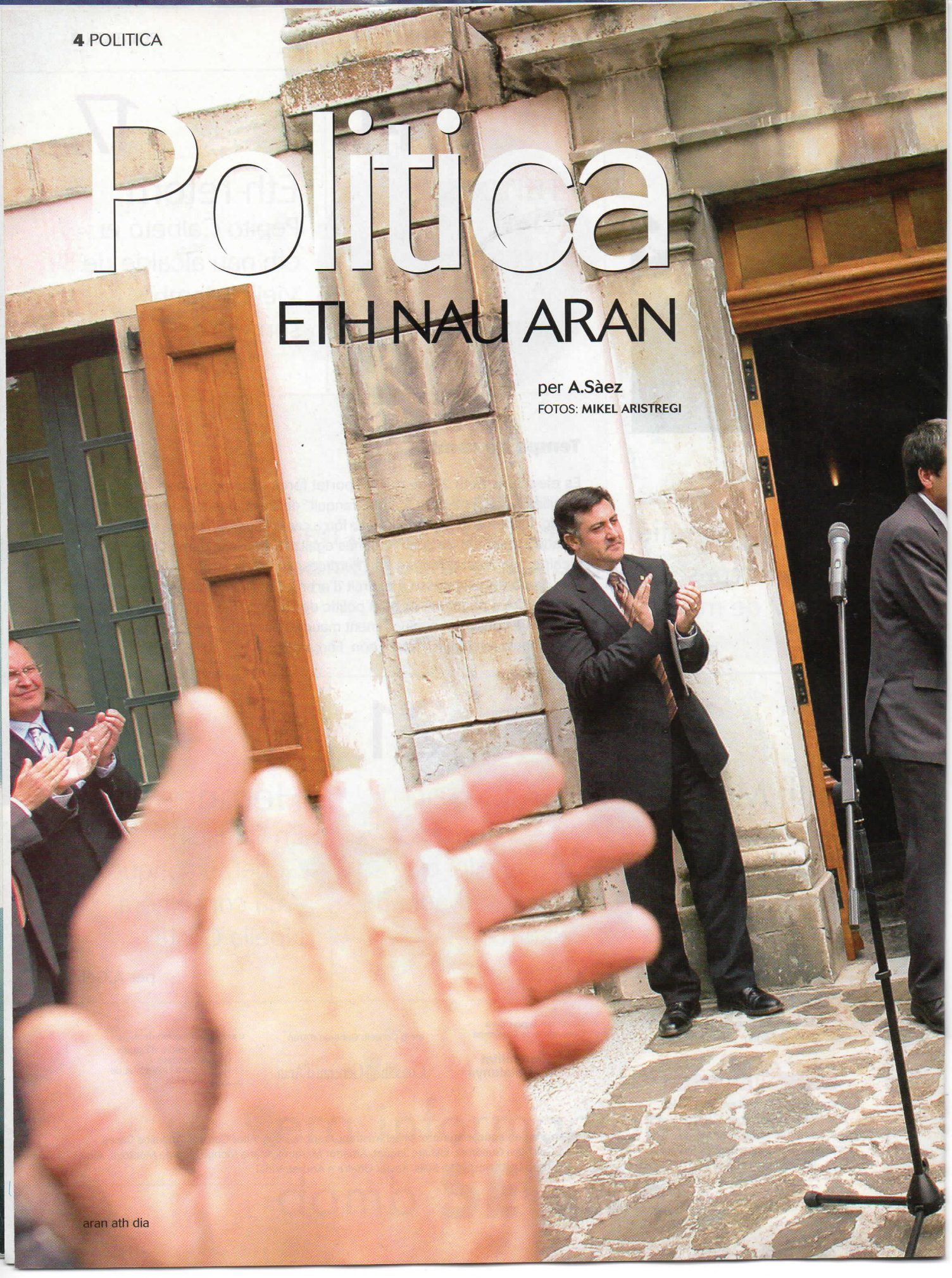
Collaboren en aguest numerò: Mikel Aristregi, Francés Boya, Aitor Carrera, Angelina Cases, Anna Geli, Xavi Gutiérrez, Eisharc Jaquet, Amador Marqués, Maria Monge, Jèp de Montoya, Alba Orrit, Jusèp Lois Sans, Jordi Suïls, Xavier Ubeira e Andreu Vidal

Politica

ETH NAU ARAN

per A.Sàez

FOTOS: MIKEL ARISTREGI

Francés Boya serà er encargat de pilotar er Aran entath sègle XXI. Eth nau síndic de fenerà en Parlament de Catalonha era naua Lei d'Aran, qu'a de fixar naues competéncies e finançament entath Conselh. Mès es eleccions deth 27 de mai non sonque an supausat eth relèu ath Govern d'Aran. Enes principaus ajuntaments tanben s'an viscut cambis significatius, coma eth polemic retorn de Calbetó ara alcaldia de Vielha. Polemic, pr'amor que dirigís eth cap-lòc aranés damb sonque un còsso dempús de balhar supòrt a Pau Perdices egalizat a còssos damb Juan Riu.

Es eleccions an portat fòrça cares naues tàs ajuntaments... e vielhes coneishudes, coma era de Calbetó, que recupère era alcaldia de Vielha damb sonque un còsso en virtud d'un acòrd damb CDA

Es eleccions deth 27 de mai an cambiat fòrça causes en Aran. I a agut fòrça balhs de cagires. Tot un pes pesant dera politica aranesa, er enquia ara síndic Carlos Barrera, passe ara oposicion. Eth 'cambi tranquil' de Boya a foncionat e Unitat d'Aran a arribat ath poder dera man deth PRAG. En cap-lòc, Juan Riu non a pogut ratificar eth títol d'alcalde. Era d'UA tanben siguec era lista mès votada, mès Riu egalizèc damb còssos damb Convergència. Era clau l'auie un vielh coneishut, Pepito Cal-

betó, qu'aguest còp se presentaue jos es sigles deth PP. Calbetó siguec fòrça clar: balhàrie supòrt a qui lo hesse alcalde. E aguest a estat Pau Perdices. Calbetó retornaue ara alcaldia deth cap-lòc aranés maugrat sonque auer un còsso. Ua anomalia que hec gèsser tath carrèr a persones que protestèren notòriament peth que se consideraue un 'mercadeig' der ajuntament de Vielha, qu'en quauques plancardes se comparaue damb Marbella. Tanben a agut cambis en quauqui uns des monicipis mès importants dera Val. En aguest cas forçosi, dat que dus alcaldes istorics coma Felip Delseny de Bossòst e Víctor

AJUNTAMENT

2

Eth dia que se constituïc er ajuntament de Vielha i auec protèstes en carrèr.

León de Naut Aran non se presentauen ara reeleccion. En Bossòst er adiu de Delseny li a costat era alcaldia a Convergència Democratica Aranesa. Eth candidat d'Unitat d'Aran, Paco Rodríguez Miranda, a obtengut ua comòda victòria. En Naut Aran, César Ruiz-Canela Nieto, de CDA, a pogut conservar era alcaldia. Entre es incombustibles, un nòm que destaque peth dessus des auti: Emilio Medan. Er istoric membre fundador d'Unitat d'Aran continue dauant der ajuntament Des dempús de vint ans. Auem parlat damb es principaus protagonistes d'aguestes eleccions. Auem entrevistat eth síndic Francés Boya e es alcaldes des municipis damb mès pes demografic: Vielha, Naut Aran, Bossòst e Les. Mès en Aran non tot son numeròs e per açò tanben auem dat votz a Eugenio Ochoa de Alda, alcalde

de Bausen, eth monicipi mès petit dera Val. E tanben a alcaldes pedanis coma Lourdes Santacruz, titular d'Arròs e Vila e unica alcaldessa en tota era Val d'Aran. Des protagonistes dera vida politica aranesa auem apreut qu'un des principaus rèptes as que's aurà de hèr front ei era accessibilitat ar abitatge. Non ei un problèma exclusiu d'Aran, mès coma passe en d'auetes zònes d'excel·lència toristica, es prètz an començat a pujar an desestabilitzat per complet eth mercat. Açò signifie qu'entàs joeni aranesi era vida ei un shinhau mès complicada. E qu'entàs professionals qu'arriben de dehòra, Aran non ei ua destinacion guaire atractiva. Parlam de mèstres, mòssos d'esquadra, personau sanitari... treballadors qualificadi que pèrden poder adquisitiu peth hèt de viuer en un pa-

Eth principau rèpte dera legistaluta ei era naua Lei d'Aran. Tanben preocupè (e fòrça) eth problèma dera viuenda. Aran a de besonh bastiment protegit entà qu'ès joeni se poguen quedar

ís damb er abitatge tan susavalorat. Ua des rasons pera que se cotize autant er abitatge ei, ja ac auem auançat, pr'amor qu'Aran ei ua importanta destinacion toristica. Ei indiscutible qu'eth torisme ei un important motor economic. Non descubiram ara era sopa d'alh. Mès tanben ei cèrt que cau replantejar es mòdèus. Er iuèrn passat era nhèu se hec a pregar e es aranesi vederen es aures ath lop. Se redauric eth debat sus eth besonh de desestacionalizar era auferta ena mesura que siguesse possibla. Cercar nau mercats. Eth síndic Boya se mòstre convençut que cau hèr d'Aran ua destinacion toristica internacionau. Ua des inscripcions estela dera sua candidatura siguec, precisament, era de Juan Antonio Serrano, enquia alavetz president deth

Grèmi d'Ostalèrs d'Aran. Didem inscripcion estela pr'amor qu'a banda dera sua notorietat sociau e profesionau (tanben ère eth maxim responsable des ostalèrs a nivèu de província de Lhèida), Serrano aucèc passions en internet, a on s'an liurat es vertadères batalhes electoraus. Joan-Ramon Colomines-Company, enquia ara cap de comunicacion deth Conselh d'Aran e òme de confidança de Carlos Barrera, li dedicuèc mès d'un article incendiari en sòn plan consultat blòg Diari Civic. Per qué hè tanta pòur eth debat sus eth torisme? Ua possibla resposta ei qu'eth futur passe per un replantejament dera política urbanistica e miei ambientau. Sense païsatge, Aran aurà aucit era garia des ueus d'òr. En aguest contèxt, era ampli-

Er istoric dirigent d'Union, qu'ara se presentaue damb eth PP, pactèc damb Pau Perdices.

Jesús Bernadet, d'Arró.

José Canut, d'Arties e Garòs

Andrés Forment, de Casau.

Leopoldo Bonillo (Aubèrt, Betlan e Montcorbau).

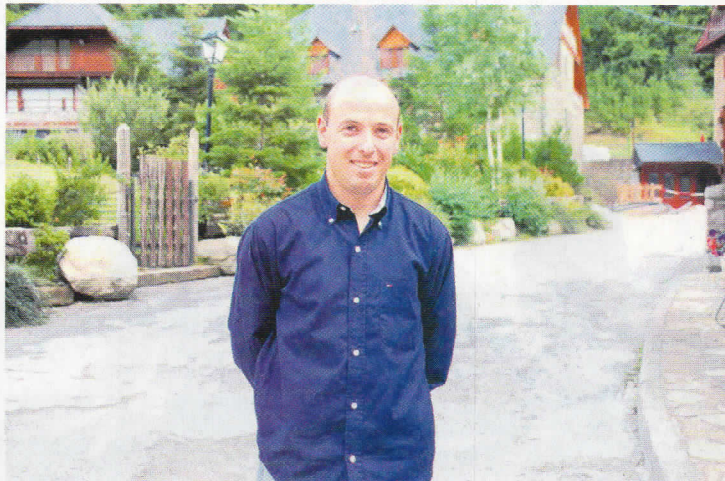
Paco Faure, de Betren.

Marcos Amiell, de Gessa.

Jesús Ordóñez, de Gausac.

Josèp Maria Vergés, d'Escunhau e Casarilh.

Andrés España, de Tredòs.

Josèp Rella, de Vilac.

acion deth Parc Nacionau d'Aigüestòrtes, ath que totemp s'opausèc eth síndic Barre-
ra, ei vist "coma ua oportunitat entà Boya", que
ja a anonciat que non anarà ath Parlament
"a parlar der ós", senon a deféner era futura (e
de besonh) Lei d'Aran. Boya, qu'actuaument
a un banc de deputat peth PSC en Parlament
de Catalonha, assegure qu'un còp s'age apro-
vat aguesta lei deisharà era politica catalana
entà centrar-se unica e exclusivament en Aran.
"Non ac hèsqui immediatament pr'amor qu'ara
pogui èster mès util entath mèn país en Par-
lament: arrés melhor qu'eth síndic entà de-
féner era Lei d'Aran". Ei, sense dobte, eth gran
rèpte d'aguesta legislatura. Era Lei d'Aran a de
fixar naues competéncies e finançament en-
tath Conselh Generau o, çò qu'ei eth made-

ish, a d'èster eth referent politic entà asso-
llidar era autonomia dera Val en contèxte deth
sègle XXI.

Mès aquest gran prètzhèt politic non pòt
hèr a pèrder de vista eth dia a dia. Parlàuem,
abantes, deth besonh de preservar era gran ri-
quesa paisatgistica dera Val. Non cau díder
qu'açò tanben implique ua escomesa mès de-
cidida per emparament e difusion der auviat-
ge artistic e monumentau aranés. Ère ua des
prioritats electoraus del Partit Renovador d'Ar-
ties-Garòs, qu'a estat era pèça clau entath des-
embarcament en Conselh Generau de Fran-
cés Boya. Eth candidat d'aguesta formacion,
José Antonio Bruna, hec deth romanic eth sòn
drapèu. De hèt, Bruna prepausae qu'es glèi-
ses romaniques dera Val d'Aran siguessen de-

Francisco Medan, d'Es Bòrdes.

Unitat d'Aran a pujat espectacularament. Boya a convençut. Tanben a estat era lista mès votada en Vielha, Bossòst, Canejan e Les. CDA, mès, manten un municipi tan important coma Naut Aran, ath delà de dominar enes pòbles petiti

José Paba, d'Unha.

Francesc Castet, de Vilamòs.

clarades ben culturau d'interès nacionau. E en çò que tòque ara glèisa d'Arties, auviatge de ra umanitat pera sua peculiaritat constructiva. Aguest emparament permeterie as autoritats competentes evitar desastres constructius que, ara per ara, son perfectament legaus. S'es glèises non son declarades, dificilament se poderà actuar en sòn entorn.

Un aute cambi significatiu deth nau Conselh d'Aran a estat era reduccion des nomenadi cargues de confidança. Unitat d'Aran auie denonciat qu'era despena de 900.000 èuros entà pagar aguesti cargues de CDA ère excessiva e, en aguest cas, s'a predicat damb er exemple e ara son sonque tres es nomenaments que's an produsit: Maria Vergés, que portarà er airau de Cultura e Politica Lin-

güística; eth jornalista Amador Marqués, nau Cap de Comunicacion deth Conselh, e Emilio Sanlhey, cap de Coordinacion des Servicis Publics.

Damb aguest panorama, qui a guanhat es eleccions? Coma passe lèu tostemp, lèu totòm. Unitat d'Aran a arthenhut eth Conselh Generau, a pujat vòts en Vielha, a mantengut Les, a arthenhut Bossòst, atau coma er ajuntament de Canejan (Joan Carlos Lastera). Mès non governar enes dus monicipis mès grani dera Val: Vielha e Naut Aran. Convergència Democratica Aranesa a creigut convenient pactar damb Josep Calbetó en cap-lòc, encara qu'açò significuèsse hèr-lo alcalde mieja legislatura. Tanben enes ajuntaments d'Arres (Pere Castet), Bausen (Eugenio Ochoa de Alda), Es Bòr-

ETH NAU CONSELH GENERAU

EQUIP DE GOVÈRN:

Francés Boya (Quate Lòcs), Sindic d'Aran. Presidís eth Govèrn e dirigirà es airaus de Cultura e Politica Lingüística, Governacion e Espòrts.

Rufino Martínez (Castièro), vicesindic 1èr e conselhèr d'Administracion Publica e Pressupòst.

Noelia Costa (Marcatosa), vicesindica 2au e conselhèra de Sanitat e Servicis Socials.

Juan Antonio Serrano (Castièro), vicesindic 3au e conselhèr de Torisme e Transpòrt.

Paco Bruna (Pujòlo), conselhèr de Miei Ambient e Pagesia.

Hipólito Cruces (Quate Lòcs), conselhèr de Comèrç e Industria.

CARGUES EVENTUAUS:

Maria Vergés, cap de Cultura e Politica Lingüística.

Emilio Sanllehy, cap de Coordinacion de Servicis Publics.

Amador Marqués, cap de Gabinet e Comunicacion deth Sindic d'Aran.

des (Francisco Medan) e Vilamós (Francesc Castet). Eth peatge de Calbetó a estat eth màger punt polemic de CDA dempús des eleccions. Ei licit qu'er alcalde de Vielha age obtengut sonque un 11% des vòts? Un debat similar se seguís ena deputacion de Lhèida, a on era fòrça mès votada, CiU, a estat desplaçada pera soma des vòts deth PSC e ERC que, damb sonque tres deputats des 28 possibles, presidirà er ens provinciau. Calbetó se defen en tot assegurar qu'eth a jogat limpio e que tostemp avertic que pactarie damb qui li permetesse governar. Assegure que non aurà problèms damb eth Conselh Generau. "Abantes que rivaus politics, son amics mèns", ditz en referéncia ara equipa de Boya. Tota ua

Presa de possession de Boya. Eth PRAG a estat ua pèça clau en nomentament coma nau síndic.

declaracion d'intencions que, se mès non, serà fòrça importanta ara ora d'amiar entà dauant projectes coma Era Tuca. Era cooperacion se hè de besonh. De hèt, eth nau síndic ja a hèt public qu'ua des sues prioritats serà desburocratizar Aran. E açò depen, en part, dera coordinacion damb es ajuntaments, pera quau causa se crearà eth Conselh de Terçons, amassa damb meses sectoriaus. Er aute punt que Boya vò refortilhar ei era sanitat e es servicis sociaus, e entà hèc compde damb Noelia Còsta, que s'a convertit ena unica hema deth Conselh. Còsta a clares es proiritats: "cau plantejar un convèni damb eth departament de Salut dera Generalitat" en tot modificar es critèris actuaus entà facilitar era

incorporacion de mètges deth Serviç Catalan ath SAS de manèra temporau o indefinida". Er aute gran shivau de batalha entad aguesta joena conselhèra ei era despolitizacion dera sanitat e era espleita "reau" des convènis de collaboracion signadi damb es espitaus de Sant Pau e Sant Joan de Deu.

Semle que totòm a fòrça trabalh a hèr. S'en numerò que dediquèrem as eleccions municipaus titolèrem 'Era ora dera vertat', ara ei era ora deth trabalh. Aran a metuda era direccion entath sègle XXI. Non i a marcha tà darrèr. Eth viatge se harà sense crispacion? Depen de toti. Auram de dar as nòsti politics un aute vòt. Aguest còp, de confiança.

FRANCÉS BOYA

ERA SUA PREPAUSA de cambi tranquil a convençut as aranesi e eth Conselh Generau a cambiat de mans dempús de dotze ans damb Carlos Barrera dauant. Damb eth guardar metut ena naua Lei d'Aran, Francés Boya afrònte eth rèpte de desburocratizar eth Govèrn d'Aran e refortilhar servicis coma era sanitat e era assisténcia sociau.

per Mikel Aristregi

"Cau apostar peth torisme internacionau"

Quines son es accions prioritàries entath nau Síndic d'Aran?

Çò de prumèr qu'ei afrontar er ahèr des reformes institucionaus entà sajar de prebotjar ua coordinacion eficaça damb es ajuntaments, donques qu'un des nòsti rèptes principaus ei auer ua administracion que sigue eficaça ena prestacion des servicis publics, atau coma en toti aqueri qu'afecten mès dirèctament as personas. Ei a dèder, aciu i a ua sèrie de causes que depenen deth Conselh qu'an de foncionar fòrça ben, coma son er ahèr dera recuelhuda de lordères, er ahèr dera reforma deth transport public, eca. Aguesta bona gestion depen dera coordinacion damb es ajuntaments, donques que crearà eth Conselh de Terçons, amassa damb ues taules sectoriaus que crearam o un burèu d'atencion ath ciutadan que prevedem méter en foncionament en seteme, que seràn es que sagen de garantir eth bon foncionament d'aguesti servicis. En definitiva, èster un govèrn de referéncia entà tota era gent d'aguest país.

Com afectarà aguesta naua organi-

zacion ath foncionament deth plen deth Conselh, ath que, bèth viatge, as criticat d'auer un caracter excessivament administratiu.

Un des problèmes qu'a eth plen deth Conselh ei qu'ei excessivament administratiu. Fòrça viatges era sensacion que te quede eis que se debat pòc sus causes concrètes e precises. Per autan, seràn aguestes causes concrètes es que arribaràn deth Conselh de Terçons ath plen deth Conselh Generau. Tot açò anarà encastrat laquens d'ua reforma institucionau mès prigonda ena quau eth format deth plen se semblarà mès ath foncionament d'un parlament, entà didéc de bèra sorta e en tot salvar es distàncies, a on se debaten ahèrs de país.

Ahèrs coma era salut e es servicis sociaus, aspèctes fòrça criticadi ar anterior govèrn quan èretz ena oposicion.

Quan elaborè es listes des conselhers considerè que i auie dus ahèrs fundamentaus enes quaus basam grana part dera campanha electorau, que son eth dera salut e eth des servicis sociaus. Eth problèma ei que jamès i a

agut ua direccion politica en aguesti encastrat. En prumèr lòc, se tracte d'auer projectes; e en dusau lòc, qu'eth projecte la lidere un politic. Dit açò, ei evident qu'era reforma de tot eth sistema ei complèxa pr'amor que non i a pressupòst. En ahèrs de sanitat s'an invertit plan sòs; lèu s'inaugurarà eth TAC, era reforma der espitau qu'ei dejà hèta...adhuc i a causes entà hèr, mès s'a hèt ua inversion importanta. En servicis sociaus non. En aquest sens, èm en ua situacion fòrça critica. Autanplan açò, auem tota ua expectativa deth desenvolopament dera lei de dependéncia, e de veir tanben en quina mesura nosati èm capables de cercar formules que permeten un finançament que non sigue unicament public.

Un aute servici que reclame eth territòri e que adhuc non s'a resolt satisfactòriament mès qu'ei primordiari entara modernizacion d'Aran ei er ahèr des naues tecnologies. Coma afrontar eth nau Conselh aguest rèpte?

Çò de prumèr ei veir se podem garantir eth servici de banda ampla, o eth

sòn equivalent en aqueri lòcs a on non arribe era linha telefonica. Ja s'a en-cargat un informe que determine clarament a on arribe aquest servici e a on non, entà poder aprovenir a tot eth territòri sense excepcion. Jo creigui qu'açò ei çò de més important e, plan segur, fundamentau. Ath delà i a un aute aspècte, qu'ei eth de coma pòden, des deth punt d'enguarda dera administracion, jugar un papèr important es naues tecnologies. Creigui qu'a trauèrs d'internet o a d'auer un dialòg dinamic entre era societat e era administracion, un potent esturment de trabalh. Mès, ath delà, a d'èster era nòsta hièstra entar exterior, e jo diderie qu'en tot hugir un shinhau deth topic dera web toristica. Sajar de hèr ua causa que servis-que tàs d'aci e tàs de dehòra.

Sense deishar de costat eth tèma des naues tecnologies e es naues

possibilitats qu'aufrissen, quina vision a eth nau govèrn respècte ara naua era que semble començar damb era TDT.

Aguest qu'ei un ahèr que s'a d'abondar ben lèu. Calerà veir coma ei eth jòc entre ajuntaments e Conselh. Ena legislatura anteriora ja se creïc ua comission a travuèrs deth plen deth Conselh entà estudiar aquesta qüestion, era quau s'aurà de mèter en marcha çò més lèu possible e, amassa damb es ajuntaments, crear organismes que debatisquen aquesta qüestion.

D'entre es ahèrs qu'an quedat sus era taula, un des quaus més pre-ocupe as aranesi, o aumens ath teishit empresariu, ei era desestacionalizacion deth torisme. I a diuèrsi projectes des quaus n'auem parlat que s'acabar damb aquesta estacionalizacion coma ei eth bas-timent d'un camp de gòlf. Encara

ei viable era prepausa de Lairissa. Segontes toti es estudis que s'an hèt, era zòna de Lairissa ei era més avien-ta entara construccion deth camp de gòlf. A mès, toti es grops coïn-cidim en qu'eth factor deth reequilibri territorial ère important, auem de sajar d'arribar a acòrds damb es propietaris des terrenes entà sajar de pla-çàc aqui. Ara ben, se non i a ua ma-joria de propietaris que siguen d'acòrd damb eth projècte, desparièr ar anterior e que calerà elaborar, alavetz re-correram a d'autes opcions. En ahèr de torisme auem de besonh hèr ua escomesa importanta. Nosati ja auem en aguesti moments contactes inici-adi damb Tour España entà sajar de convertir Aran en ua destinacion de caracter internacionau. Èm obligadi a cambiar de estratègia de promoci-on e de venta de producte deth sec-tor se volem arribar tath mercat ex-terior, peth que se hè imprescindi-

FRANCÉS BOYA:

“Eth tèma des ossi qu’ei ua realitat; es ossi non les treirà d’arrés. Mès qu’èm en contra dera reintroduccion de mès exemplars se non i a ajudes concrètes e precises entàs ramadèrs”

ble arribar a acòrds damb organismes coma Tour España o era Generalitat, damb era finalitat que mos ajuden a nivèu de recorsi de promocion.

Coma encastre en aguest nau context era prepausa d’ampliament deth Parc Nacionau d’Aigüestortes qu’au tant malestar generèc entre bèri ajuntaments e pedanies.

Nosati referent ad aguest ahèr tostemp auem dit çò de madeish, e ac mantiem; ei ath madeish temps un problèma e ua oportunitat. Aciu i a ua causa fòrça clara: es proprietaris des montanhes son es ajuntaments, per autan a qui correspon decidir se s’amplie o non eth parc; decision qu’eth Conselh respectarà. Mès tanben entenem que i a ua oportunitat toristica damb er ampliament deth parc. Des deth punt d’enguarda dera projeccion internacionau, auer ua entrada dirècta ath parc mos darie un valor hi-jut. Er ampliament se pòt hèr tau com se prepausaue: lèu significaue eth doblament era estenduda deth parc d’una viatge o se pòt hèr a compdar d’ampliaments fòrça concrèts que mos pòden perméter auer aguest accés dirècte deth que parlaue e ipotecar eth mens possible eth territòri. Nosati plaidejam per cercar aguesta formula ena quau es ajuntaments siguen d’acòrd, ena quau s’ipoteque çò de mens possible eth territòri, mès, sus-tot, que servisque coma revulsiu toristic. Mès aguesta ei ua discussion que adhuc non s’a iniciat.

Era postura deth Conselh respècte ara reintroduccion der ós ròi tanben a estat era origina d’ua grana con-

trovérsia e discussion. Quina postura prenerà eth nau govèrn?

Nosati seguirem era posicion non d’anar en contra des ossi, senon d’anar en favor des ramadèrs. Eth tèma des ossi qu’ei ua realitat; es ossi non les treirà d’arrés. Mès qu’èm en contra dera reintroduccion de mès exemplars se non i a ajudes concrètes e precises entàs ramadèrs. Creigui qu’aguesta politica ei fòrça pariera ara quau i a agut enquia ara, dilhèu dam ua diferéncia: non haram comparicions en parlament entà parlar der ós. Harè ua compareishença en seteme o octubre entà parlar des problèmas de finançament d’Aran e des perspectives dera naua lei, mès non entà parlar der ós.

Donques que menciones era naua lei d’Aran, auies comentat pendent era campanha qu’en un an e miei poderie èster prèsta.

Díder açò pòt èster un shinhau ariscait, donques qu’auem de besonh era complicitat dera Generalitat de Catalonha, atau coma er acòrd de totes es fòrces politiquas araneses. Per autan, non depen sonque de jo. Ath jo me shautarie qu’en un an e miei aguesta lei siguesse efectiva e s’aprovèsse en parlament de Catalonha. Depenerà plan deth grad de consens laguens deth país, e dempús deth grad der acòrd damb era Generalitat. Mès en principi creigui qu’aguest serie un temps rasonable entà abordar era aprobacion d’aguesta lei.

I aurà un referendum entre es ciutadans aranesi un viatge sigue redi-

gida era naua lei, tament coma auies mantengut enquia ara.

Aguesta ei ua prepausa que depenerà tanben deth grad de consens que i age en conjunt des fòrces politiquas. Un referendum se pòt hèr de desparières manèras; se pòt hèr d’ua manèra fòrça dirècta e fòrça activa, o se pòt demanar era opinion des ciutadans de forma mès generica. Per autan, creigui qu’eth referendum o era consulta populara a d’èster en bèra sorta ua forma qu’es politics avaloren era opinion dera ciutadania e, efectivament, se non i a consens jo creigui que pòt èster ua alternatiua, e se n’i auesse possiblament calerie daurir era participacion as ciutadans, mès non serie de besonh demanar s’un tèxt determinat les convenç o non. Açò serà quauquarren qu’auram de deliberar ena taula deth plen es tretze conselhèrs.

Tanben as as mantengut que deisharies eth tòni lòc en parlament s’ères escuellhut Síndic un viatge siguesse aprovada era Lei d’Aran.

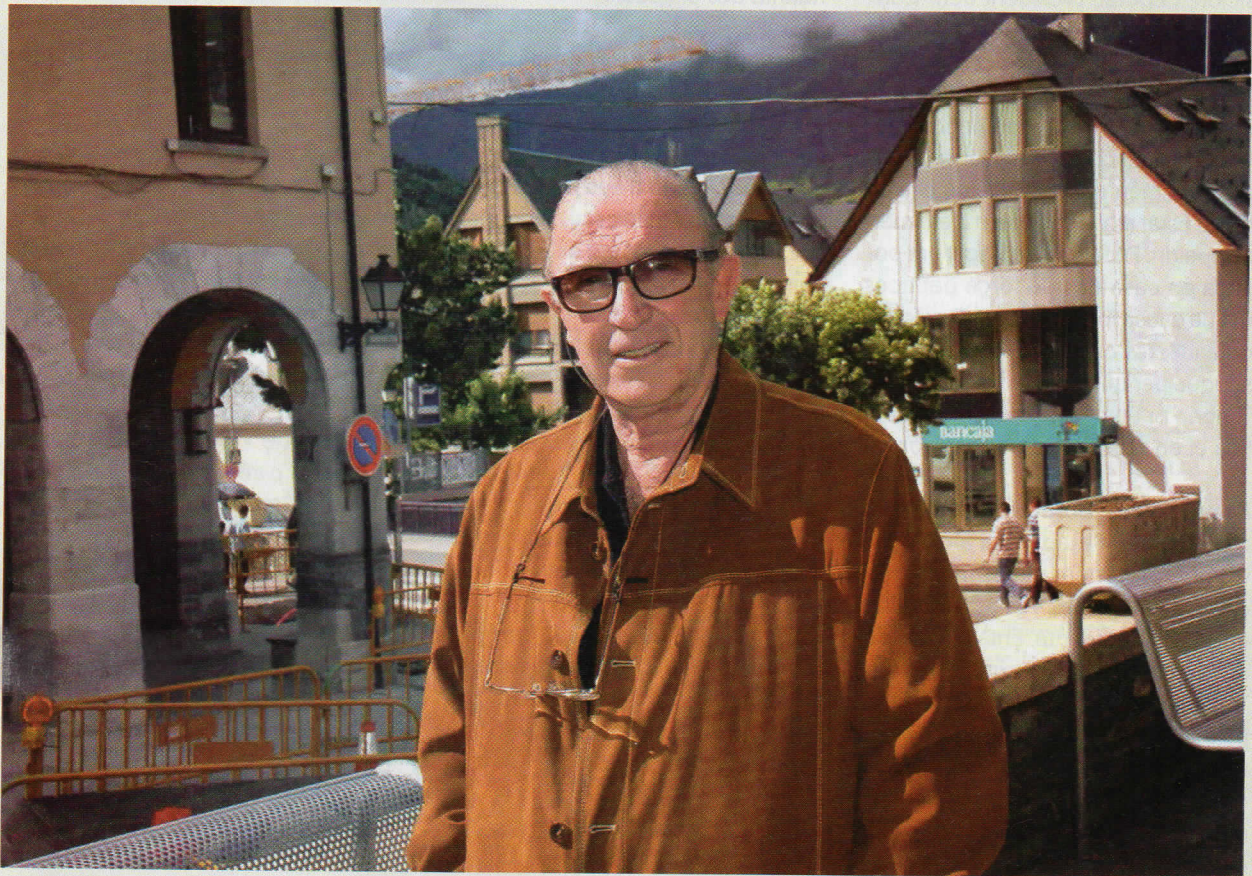
Creigui qu’en aguesti moments encara auem un trabalh per hèr en parlament; un trabalh politic de discussion sus era naua lei, e cau sajar de cercar acòrds e encastres de dialòg damb eth govèrn, eth parlament e es fòrces politiquas, e en aguest sens èster en parlament ei un avantatge. En foncion deth scenari, dera agenda, e deth calendari qu’acabam en tot fixar, era mia idèa ei era de seguir en parlament pendent un temps, e un viatge sigue hèta era naua lei dedicar-me exclusivament ath Conselh Generau.

JUSÈP CALBETÓ

JUSÈP CALBETÓ JIMÉNEZ ei alcalde de Vielha dempús de passar uns ans ena oposicion, mès eth cargue non li ven de nau. Lèu bric. Ja a estat 12 ans dauant der ajuntament deth cap-lòc aranés e, ath delà, sigueren alcaldes eth sòn pair, eth sòn abueló e eth sòn arripairin. "Entre toti es Calbetós auem estat ena alcaldia mès de quaranta ans", explique tot capinaut.

FOTO: MIKEL ARISTREGI

“Volem qu’era gent se’n vage a dormir contenta de víuer en Vielha”

JUSÈP CALBETÓ:

entrevista

“Jo as personas que governen en Conselh Generau, en tot començar per Francés Boya, les veigui sustot coma amigues. Auem en comun qu'estimam era Val d'Aran”

Ei un istoric.

E ben òc. Sò ena politica des der an 1979. È estat alcalde, còsso dera oposicion, deputat, president deth Conselh comarcau, vicesíndic d'Aran... Mès ei qu'ath delà tà jo açò der ajuntament ei ua causa que viui de forma fòrça naturau des de petit, exactament igual qu'ac ère anar entà estudi. Eth mèn pair ère alcalde e ja ac auien estat eth mèn abuelo e eth mèn arrèpairin. Per autan, è viscut era politica en casa des de fòrça petit coma ua causa fòrça naturau. Ei evident qu'aguestes causes mèrquen, e non sonque per que apòrten experiéncia. Tanben pr'amor que entà jo era politica ei en prumèr lòc ua vocacion.

Damb quini objectius encaratz aguesta naua etapa ena alcaldia.

Çò que pretenem ei hèr mès agradable era vida des vesins de Vielha ena sua vida vidanta. Entà nosati açò ei mès important qu'es granes òbres. Tau coma expliquèrem ena precampanha, volem que Vielha sigue ua ciutat polida non sonque entàs toristes e es visitants, senon tanben, e sustot, entàs que i viuem tot er an. Volem qu'es vesins de Vielha s'aucen cada dia contenti de víuer en aguesta ciutat e se'n vagen a dormir en tot pensar que i vòlen seguir en tot víuer pendent fòrça ans.

Coma s'artenh, açò?

En tot cambiar-ne era sua fesomia generau a base de hèr mès parcs, mès zònes infantiles, mès zònes tàs peatons, mès paperères, mès trepadèrs, mès parcatges. Açò ei çò que prometèrem ena campanha e açò ei çò que

priorizaram. Volem ua ciutat mès limpia, mès adornada. Son petites causes que hèn mès agradable era vida vidanta des ciutadans.

Quines granes òbres son importantes entad aguesta legislatura?

Un pòliesportiu nau, un camp d'esports nau que servisque entath fòtbòl mès tanben entà d'auti esports e eth començament d'un palai de congressi. E tanben a favorir era expansion urbanistica entara zòna deth camp de fòtbòl. Èm ua poblacion de cinc mil abitants e non podem aspirar a òbres fòrça espectaculars, mès aguestes qu'è dit pensi qu'òc que les podem assumir. Les auem de besonh e les haram.

Qué avaloratz coma positiu dera equipa de govèrn dera anterior legislatura?

Basicament qu'a acabat es òbres qu'auie començat jo, coma era escòla mairau o era bibliotèca. Açò e que tanben a deishat orientada era estacion dera Tuca.

E qué avaloratz coma negatiu?

Çò que didie abantes: qu'era ciutat ei mancada de petites causes deth dia a dia. Manquen bancs, parcs, paperères, parcatges, zònes verdes. A d'èster mès limpia, mès ordenada e mès adornada.

Credetz qu'ei ua anomalia qu'ajatz era alcaldia en tot èster er unic còsso deth PP?

En absolut. Nosati tostemp deishèrem clar des d'abantes des eleccions que pactariem damb eth partit qu'ac-

ceptèsse melhor es nòstes condicions. Aufrírem çò de madeish a Convergència e ath PSC, e mos auem entenut melhor damb Convergència. Jamès non auem amagat qu'era nòsta intencion ère actuar d'aguesta manèra.

Seratz alcalde de Vielha es pròpleus dus ans e es auti dus ac serà Pau Perdices, mès supausam qu'amiaratz tà dauant ua gestion comuna. Completament. Eth projècte ei eth madeish. Eth hèt que jo sigue alcalde es dus prumèrs ans e Pau es auti dus ei simplement un formalisme.

Pensatz que Vielha pòt gèsser perjudiciada peth cambi politic deth Conselh Generau?

De cap manèra. Non i hè arren qu'en ajuntament de Vielha e en Conselh i governen formacions politicas disparières. Encara que sigue atau, jo as personas que governen en Conselh, en tot començar per Francés Boya, les veigui sustot coma amigues. Totes es personas que i trabalhen (non sonque es politics, tanben es foncionaris) e totes es que trabalham en ajuntament auem en comun qu'estimam era nòsta ciutat. S'eth hèt d'èster de partits desparièrs comportèsse mens recorsi entà Vielha i gesserie perjudiciada era ciutat e es sòns vesins, en tot començar pes nòsti hilhs, e açò ei era darrèra causa que volem autan nosati coma es personas que pòrten eth Conselh. Aguesta ei ua causa dera que ne sò completament convençut e, dempús de tanti ans ena politica, sò plan segur qu'açò serà atau.

EMILIO MEDAN

POLITIC VOCACIONAU, d' aqeri que non n' i a guaires. Damb 15 ans lutèc per Catalonha e damb 20, quan venguèc tara Val hèc çò de madeish per Aran. Non a parat de hèr aranesisme per aqui per a on a caminat e entén era Val com ua nacion que "siguèc abolida sense eth consentiment des aranesi". Baile de Les pendent 20 ans a estat secretari generau e membre fundador deth partit UA-PNA.

per Anna Geli

'Esquerra m'a hèt aufèrtes plan importantes'

Lèu 20 ans coma baile de Les. Coma siguèren es prumèrs ans?

Es prumères eleccions que se hèren en Les siguèren es deth 1979, e non se presentèc arrés. En aqueth moment Les ère un pòble qu'ère partit en dus coma conseqüència dera erència dera guèrra. Es eleccions deth 1982 les perdí per quate vòts e, es deth 1987 les guanhè per dus. Eth pòble ère fòrça radicalizat, lèu en-

frentat e i auie un ambient plan desagradable. Ua des causes des que ne sò mèns capinaut ei d'auer collaborat damb era rèsta de còssos, tanben de Convergència, entà qu'eth pòble aué ja non sigue d'aquera manèra.

Ei un des membre fundadors deth partit Unitat d'Aran-PNA.

Ena transicion, bèri aranesi joeni decidírem organizar-mos damb ua asso-

ciacion politica que s'en didie Es Terçons, e a on volíem, de bèra sòrta, representar eth pòble aranes, en tot crear un sistema d'eleccion a on se volie incidir, sustòt, en Estatut de Catalonha entà reflexar era identitat aranesa. Tot aquerò dèc pè a ues eleccions qu'èrem enes diuersi pòbles a on se nombraren ua sèrie de representants per Terçons, en tot recuèlher era tradicion istorica de çò qu'ère eth Conselh Generau. Se constituïc ua junta a on i èrem 15 personas de direccion des Terçons. A partir d'aqui èrem ua sèrie d'ammassades damb es parlamentaris dera epòca, entà hèr-les a entèner era realitat aranesa perque ère plan desconeshuda. Ena Val i auie un sentiment que nosati èrem diferenti, mèns s'auie perdut era memòria istorica. Es eleccions se convòquen en abriu deth 1979 mèns era constitucion des partits politics, non ère tant facil com n' ei ara, e de hèt en aqueres eleccions non auíem legalizat eth PNA (Partit Nacionalista Aranés). Alavetz decidírem presentar-mos coma ua coalicion d' electors en cada pòble damb eth madeish nòm, aqueth nòm siguec Unitat d'Aran. Quan temps dem-

EMILIO MEDAN

“Nosati, Unitat d’Aran, èm iniciaument, Partit Nacionalista Aranés, non èm ua auta causa, com ara èm. Votè en contra der Estatut. Pensi qu’auem perdut ua oportunitat unica”

pús participèrem enes eleccions, que guanhèrem, decidírem mantíer eth nòm. Açò ei important perque nosati èm iniciaument, Partit Nacionalista Aranés, non èm ua auta causa, com ara èm.

En an 1979 se constituíis eth Conselh Generau provisionau.

Eth referendum der Estatut ei a finaus der an 1979. Eth dia dus de seteme s’amassen ena glèisa de Cap d’Aran, toti es còssos, es vocaus e totes es persones electes de toti es ajuntaments dera Val, se pronóncie un parlament e, ei estonant perque es representants de Convergència –qu’alavetz èren pògui- s’oposèren ara constitucion d’aguest Conselh Generau, en tot seguir eth dictat deth sòn partit qu’auie congelat es conselhs comarcals, sense tier en compde qu’eth Conselh Generau d’Aran non auie arren a veir damb es conselhs comarcals de Catalonha. Votèrem a favor. Tot seguit, s’envièc ua carta a Tarradellas en tot díder-li que nosati, es aranesi, reinstauram aquera institucion istorica que mos siguec abolida sense eth nòste consentiment.

Què passèc fin finau damb eth Conselh?

Maugrat des bones paraules dera Generalitat, non i auèc volentat de dar un regim especiau ara Val. Nosati, PNA-UA, èrem majoria enes ajuntaments mès tanben existie era formacion de Convergència Democratica, alavetz Convergència i Unió que des dera Generalitat les utilizauen entà meter-les en contra deth tèxte que gessie dera Val e qu’auien votat es

aranesi. Era Generalitat mos auíe un tèxte, mès en aqueth escrit non contenie era autonomia reau. Un procès de discussions que durèc dètz ans enquia que, fin finau, toti es grops parlamentaris se meten en contra deth Govèrn dera Generalitat de Convergència e mos defensan a nosati, es aranesi. Açò ei possible a traucers deth nomentat Intergrop en Defensa d’Aran, mentres, nosati trabalhavem per un tèxte unitari damb nombroses reunions en Artíes a partir de prepauses que hège Unitat d’Aran. Fin finau, artemhem que passe eth tèxte. Fin finau, eth tèxte s’apròve en Parlament er an 90 coma Lei d’Aran a on se reconeish era identitat aranesa, es sues institucions istoriques se reinstauren, eth sòn sistema electorau pròpi, era sua possibilitat d’auer competències dirèctes.

Vostè votèc en contra deth nau Estatut.

Òc, en contra dera opinion dera executiva deth men partit, votè en contra. Pensi qu’auem perdut ua oportunitat unica. Eth Conselh e es ajuntaments s’amassèren e elaborèren un tèxte a on i didie çò qu’aurie de contier com a mínim aqueth Estatut nau. Mès, dempús, tot eth procès parlamentari capvire totes es aspiracions araneses. Se tractaue de que Catalonha entenesse quauquarren tant facil coma que Catalonha ei formada per dues nacions, era madeisha, e Aran.

Mès, ua des causes ara ora de demanar er òc, ère que tostemp seria melhor aguest nau Estatut

Qu’eth Parlament de Catalonha decidís que qu’era autonomia catalana se didesse de Catalonha e Aran, aquerò non costaue cap sò. E aquerò, en Madrid, qu’auèsse arribat damb eth nòm d’“Estatut de Catalonha e Aran” tanpòc non aurie estat massa qüestionat, e aquerò ère plan importat, o sigue, separar Catalonha d’Aran ei un refòrc dera pròpria identitat, ara non. Ara nosati èm Catalonha. E nosati non èm Catalonha, senon que formam part de Catalonha.

Li proposèren d’entestar ua lista d’Esquerra Republicana en Aran.

Òc, en Esquerra m’an hèt aufèrtes plan importantes, mès jo non sò en politica per qüestions personaus. Unitat d’Aran acceptaue era doble militància, mès Esquerra fin finau non hège aquerò que didien e volíen es aranesi entà defenèc en Parlament.

Fin finau, coma entrèc a formar part dera Política, e coma ve eth futur politic dera Val d’Aran?

Sò en politica des des 15 ans e cada còp i enteni mens. Tot e qu’aurie d’èster ath revés. Ena epòca de joen entrè ena politica pera via sindicau, e dempús en partits d’extrema Esquerra. Eth futur la veigui mau. Ena Val d’Aran auem perdut eth nòrd. Eth país a passat d’ua economia agraria de subsistència qu’auie generat uns valors e ua manèra determinada d’entèner es causes a un Hollywood. E coma país, non auem conciência. Mos pòrten a on vòlen. Veigui convertida era Val d’Aran en ua comarca mès de Catalonha se non i metem remedi damb cèrta urgència.

CÉSAR RUIZ-CANELA

ESTREE ALCALDIA deth Naut Aran dempús d'èster quate ans alcalde pedani d'Arties. as sòns trenta-un ans assumís eth rèpte de remplaçar un istoric coma Víctor León, qu'a estat 16 ans dauant d'aguest municipi clau dera Val. Ruiz-Canela a clara era prioritat deth Naut-Aran: bastir viuenda social. En aguesti moments es prètzi des pisi e es cases an quedat dehòra dera arthenhuda des vesins dera Val.

FOTO: MIKEL ARISTREGI

“Eth problèma numerò un dera Val d’Aran ei er accès ara viuenda”

CÉSAR RUIZ-CANELA

“Aran a de créisher, pr’amor que cregui que serie negatiu un creishement zèro, mès s’a de hèr damb sostenibilitat. Non se pòden hèr pegueries”

Quina credetz qu’ei era principau preocupacion deth municipi?

Sense cap sòrta de dobte, er accés ara viuenda. Es prètz s’an metut completament impossibles.

Damb aguesti prètz fòrça gent deu quedar dehòra deth mercat immobiliari.

Pràcticament totòm. Es viuendes son a uns prètz inaccessibles entara immensa majoria dera gent dera Val. Sonque les pòden crompar ues determinades personas de Barcelona o Madrid.

Quina ei era solucion?

Hèr viuendes socials, mès non ei facil. Nosati voleríem hèr-les, mès eth problèma ei que non i a solèr municipau entà amiar-les tà dauant. Hè dus ans ne hérem 18 en Arties, mès non auem mès solèr. Se’n a de hèr en Bagergue, en Salardú... Dilhèu açò cambiarie damb era lei de Solèr.

Per qué?

Perquè obligarà as proprietaris a destinar un 30 per cent a viuenda sociala. Enquia ara era lei sonque obligae a un 10 per cent. Un 30 per cent me semble ben. Aumens peth moment. Dempús dilhèu serà massa, mès peth moment, enquia que non s’apàrie eth problèma der accés ara viuenda, me semble rasonable establir per lei eth percentatge deth trenta per cent. Damb era lei de Solèr es proprietaris auràn un termini d’un an entà desvolopar es plans parciaus deth 82 e ac auràn de hèr en tot respectar aguesti percentatges.

Com a d’èster eth creishement dera Val?

Sostenible. A de créisher, pr’amor que cregui que serie negatiu un creishement zèro, mès s’a de hèr damb sostenibilitat. Non se pòden hèr pegueries. Des der an 82 non s’a hèt cap requalificacion en Naut Aran de terren rustic a urban. Açò vò díder qu’enes darrèri ans era causa mès o mens s’a controtlat. Ara èm demorant eth desvolopament deth Plan Director, e quan se dongue eth creishement s’aurà de hèr pòga pòc, d’ua manèra sostenible. En aguest moment supausi qu’es ajuntaments auram mès accés a terren municipaus, e per descomptat qu’en aguest moment priorizaram eth bastiment de viuenda sociala, pr’amor que ei un besonh urgent.

Aguesta ei clarament, donques, eth prumèr besonh de Naut Aran?

Òc, sense dobte. E dempús, quauques infrastructures basiques. Sustot eth bastiment de parcatges. Ac auem apariat mès o mens en Unha e en Arties, mès i a fòrça problèmas de parcatge en Salardú, en Bagergue, en Garòs... Ei completament basic bastir un parcatge sosterranh en Salardú, e aguesta ei clarament ua des prioritats d’aguesta legislatura en çò que tanh a infrastructures.

N’i a d’autres?

Òc, plan segur. Per exemple, completar er ampliament dera carretèra C-28 des de Salardú enquia Baqueira. Tanben volem bastir un camp de fòtbòl en Garòs, hèr ua pista de paddle en Arties, ampliar eth cementèri de Salardú e bastir un Musèu dera nhèu

en Unha. Un aute projècte interessant ei bastir un camp de gòlf en Plan de Beret. Un camp de gòlf a seques, sense viuendes. Ac auem prepausat ath Conselh Generau pr’amor qu’auie intencion de hèr-ne un Ena Bordeta e i a trapat problèmas. En Plan de Beret non n’i aurie pr’amor que non i a vesins, es terren son comunaus, er impacte ambientau serie fòrça pòc important e i a infrastructures basiques coma aigua o carrèrs. N’auem parlat damb Baqueira e i està d’acòrd. Ara eth projècte l’a eth Conselh. Fin finau, un aute projècte important ei es banhs d’Arties. Nosati èm completament d’acòrd damb eth projècte d’Isozaki entà recuperar un centre d’aigües termals que ja siguec espleitat pes romans. Eth centre consistís en un complexe que darie servicis medicinaus, compdarie damb era collaboracion dera Universitat de Granada e aurie un otèl de 60 abitacions. Nosati non i plantejaram cap problèma e eth projècte qu’ei pendent de permisi administratiu per part de Carretèrs, Aigües e Urbanisme. Fin finau, a nivèu culturau ei important era restauracion que hèm des pintures romaniques d’Unha. Ua restauracion que continuarà er an que ven pr’amor que n’an apareishut de naues.

Prevedetz que i aurà cap problèma peth hèt qu’eth Conselh Generau si gue en mans d’Unitat d’Aran?

Auem de creir que non. Nosati mantieram contactes permanents damb eth Conselh Generau per qüestions forestaus, deth servici de lorderes, ajudes, eca. Demoram auer-i ua bona relacion.

PACO RODRIGUEZ MIRANDA

EI UN CORREDOR DE HONS. Non ei ua frase hèta. Ei literal. Cor marathons de 42, 50, 60 e 100 quilomètres e a participat en ua pròva en desèrt deth Sahara ena que se cor 145 quilomètres en cinc dies sus montilhes lèu a 50 grads. A Rodríguez, qu'a es sòns 61 ans continue en tot participar en marathons, non li hè pòur auer començat ua naua carrèra que l'a portat ara alcaldia de Bossòst.

FOTO: MIKEL ARISTREGI

“Auem de cambiar era imatge de Bossòst”

PACO RODRÍGUEZ MIRANDA

“Nosati auem eth fèrm propòsit de governar Bossòst en tot compdar damb totòm. Auem majoria absoluta mès volem escotar ara oposicion”

Coma vos auetz trapat en ajuntament?

Economicament mau. I a uns deutes que volem eliminar e, per aguest motiu, prumèrs mesi de mandat auram de redusir despenes que non siguen de besonh. Volem dar ua imatge de seriositat dauant des nòsti creditors e auem prebotjat era creacion d'ua societat limitada municipau damb er objectiu de generar ingressi e eliminar es deutes que mos auem trapat.

Parlam de fòrça sòs?

Preferisqui non dar quantitats. Didem que i a un deute que s'a d'eliminar e ac haram, sustot, a trauèrs dera creacion dera mencionada empresa e dera eliminacion des despenes que non siguen de besonh o non estrictament de besonh. Atau, entà méter un exemple, redusiram ua part deth presupòst dera Hèsta Major.

Era situacion ei alarmanta?

Non. Preferisqui non dar chifres, mès que quede clar que non ei ua situacion alarmanta. Se pòt recuperar, mès s'a de préner quauques mesures entà dar ar ajuntament era imatge de seriositat qu'a d'auer.

Quines son es sues prioritats, ath delà de corregir era situacion economica?

Sustot er aigua, es carrèrs e er enlumenat. S'a de dar ua naua imatge en Bossòst. Era nòsta ei ua localitat eminentament toristica e s'a de potenciar aguesta condicion, autan en relacion ath torisme espanhòu coma ath francés.

Com ac pensatz hèr?

En prumèr lòc, en tot dotar eth pòble des infrastructures qu'a de besonh, sustot en matèria d'aigua, pr'amor qu'er actuau captacion ei insufisenta, e en tot invertir en carrèrs e enlumenat. E, en dusau lòc, en tot promòir era organizacion de certàmens que provòquen ua aucupacion important de places otelères, com pòt èster un campionat d'escacs, qu'ei ua des iniciatiues qu'estam estudiant.

Per qué ei insufisent era captacion d'aigua?

Pr'amor que non s'actuèc damb era prevision de besonh. Era localitat a passat en pògui ans d'uns sèt cents abitants a lèu 1.100 e era captacion d'aigua actuau non ei sufisenta entà dar servici ad aguesta poblacion. S'a de rehabilitar e se'n a de hèr ua de naua ena zòna dera Margarideta. Tanben s'a de hèr ua potabilizadora que servisque entàs dues captacions.

Credetz important agranir er unic pònt que i a ara madeish en pòble?

Òc. Ei ua actuacion urgenta. Auem ua partida de lèu 152.000 èuros aportat pera Deputacion, eth Conselh e eth pròpri ajuntament. Ei ua actuacion completament de besonh. Non se tracte d'agranir eth pònt, senon de desdoblar-lo, damb dus carrils per sens en compdes d'un coma a ara e damb ua zòna entàs pedons. Ara longa tanben serie bon hèr un dusau pònt nau, mès peth moment çò de mès important ei desdoblar çò qu'auem.

Quines relacions auetz damb era anteriora equipa de govèrn?

È bones relacions, mès çò cèrt ei que mentre nosati èrem ena oposicion preferiren hèr emplec dera majoria absoluta qu'auien e non mos consultaen fòrça des actuacions importantes. Era subvencion qu'è citat abantes entà agranir eth pònt, per exemple, coneishie era sua existència pera premsa, non perque se n'auesse informat ar ajuntament. Cau díder que nosati auem eth fèrm propòsit de governar en tot compdar damb totòm. Auem majoria absoluta mès volem escotar ara oposicion.

Eth hèr qu'eth Conselh Generau age passat a mans d'UA pòt afavorir es relacions damb er ajuntament?

Èm convençudi que i aurà ua plan bona sintonia damb es responsables deth Conselh Generau.

Trabalhèretz fòrça ans coma policia nacionau enquia qu'auèretz de deishar eth trabalh pr'amor d'un accident. Coma vedetz era seguretat en Bossòst?

Non i a d'auer cap problèma. È parlat damb eth responsable des Mòssos d'Esquadra ena zòna e sò segur que non i auràn dificultats. Pes especiaus caracteristiques d'aguesta localitat - a pògui quilomètres de França-, s'a de tier en compde eth risc de que quauqui delinqüents sagen de profitar es epòques de grana presència toristica entà cométer bèth panatòri, mès es Mòssos son perfectament conscients d'aguest risc e preneràn es mesures preventives que hèsquen manca. Era vertat ei qu'era policia autonómica hè un trabalh fantastic.

EUGENIO OCHOA DE ALDA

HÈ SETZE ANS qu'ei alcalde de Bausen. Pendent toti aguesti ans a arténhut qu'en sòn municipi non se bastisque practicament cap viuenda naua, e açò, ath delà, ei arténher fòrça pr'amor qu'ena Val, explique, en matèria urbanistica "s'an hèt fòrça bestieses". Ochoa de Alda a promoigut qu'en compdes de viuendes naues se'n reforme de vielhes e a convertit Bausen en un pòble unic.

FOTO: Mikel Aristregi

"Non auem intencion de requalificar arren"

Bausen ei fòrça coneishut pr'amor que practicament non dèishe bastir viuendes naues. Sonque reformar-ne de vielhes, en tot mantier eth caractèr dera poblacion. Encara aplicatz aguesta politica?

Òc. Entà nosati ei fundamentau. En aguesta Val s'an hèt fòrça bestieses en matèria urbanistica. Darrerament semble que se contròtle mès era causa, mès pendent fòrça ans s'an hèt bestieses.

Supausam que receberatz fòrça pressions per part de promotors.

Cada viatge mès pr'amor qu'ena zòna nauta dera Val cada viatge que de mens terren. Mès tanpòc non i a plan solèr urban en Bausén tà bastir-i, e peth moment nosati non auem intencion de requalificar arren. Encara queden cases vielhes tà rehabilitar, e per autan non i a agut eth besonh de requalificar.

Era expansion urbanistica dera Val enes darrèri ans a provocat qu'es prètzi siguen pes bromes.

Són prètzi completament exorbitadi que se convertissen en inaccesibles

entara majoria dera gent dera Val. Ath delà fòrça personas de dehòra qu'adquerissen es viuendes a prètzi fòrça nauti dempús les tornen a vèner per mès sòs. Bausen ei un cas a part pr'amor qu'ei ua sòrta de localitat de pòsa, mès enes auti municipis ua bona manèra de lutar contra aguesti prètzi tan elevadi ei era promocion de viuendes sociaus. Çò que passe ei qu'a viatges ei difícil de promòir-les.

A part de mantier aguesta particulara politica urbanistica, quina auta prioritad vos auetz plantejat entad aguesta legislatura?

Sustòt acabar de pavimentar es carrèrs e arténher ua naua captacion d'aigua, Era actuau captacion resulte un shinhau justa en quauques epòques der ostiu e cau arténher-ne ua de naua. Ath delà s'a d'ampliar eth depaus. Ua auta causa importanta ei que's acabe era reforma dera carretera d'accès. Açò non depen de nosati, senon deth Conselh Generau. Era reforma dera meitat dera carretera d'accès se hec hèt tres o quate ans, e ara s'aurie d'acabar era auta meitat, que son 2,5 quilomètres. Me cònte

qu'eth Conselh ja ac a projectat e demori qu'es òbres se poguen hèr er an que ven.

Pòt perjudiciar eth municipi eth hèt que sigue governat per CDA e eth Conselh age passat a mans d'UA?

Non, non ac creigui. Depenem deth Conselh sonque entà quèstions concretes coma es carreteres e es camins, e non creigui que i age d'auer cap problèma peth hèt d'èster d'un color politic determinat.

Era politica e es hemnes, non s'i mariden?

Sonque ua hemna ena fotografia de familha deth nau Conselh damb Joan Puigcercós.

tant. Aué era hemna encara arros-sègue ua tradicion fonamentament masculina en çò que tanh as ahèrs sociaus, politics e tanben culturaus, encara que cada viatge eth mon semble qu'ei en tot feminizar-se. Ei cèrt que des deth reinstaurat Conselh Generau d'Aran, era prumèra figura governamentau siguec ua hemna, M^o Pilar Busquets, autant coma era dusaua, Amparo Serrano, mès açò non vò díder arren, ja qu' era majoria de Conselhèrs deth Conselh an estat tostemp òmes, e non sonque aquerò, ena actualitat se parlam des bailes e bailesses gessents, sonque ne demore ua en tota era Val d' Aran. Lourdes Santacruz Alis, qu'ei bailessa de Vila e Arròs, parlam damb era e se prese-entà dider-mos qu'ena politica i entrèc sense saber-ne arren, mès lèu qu'era sua generacion "desvelhèc de patac" en tot hùger dera dictadura franquista e pr'amor dera arriba-da dera democracia. Per aquera epòca, Lourdes auie uns 20 ans. Ven-guec entara Val d' Aran, tot e néisher ena Seu d' Urgell, e lèu, comp-de, "me metí ena dusau legislatura, enes listes d'Unitat d' Aran que prebotjauen era reinstauracion deth Conselh Generau d' Aran, e es priviletges des aranesi, coma era lengua. Dem-pús siguí bailessa de Vila e Arròs, mens en aguesta darrèra legislatura ena que i estè coma còsso, e ara de nau, tor-ni a èster bailessa, tot e que m'agra-darie qu' era gent joena s' impliquè-se mès, era vertat". Lourdes destaque ena sua labor coma mèstra en tot for-mar part deth que nomenete eth "grop de mèstres que prebotgèrem er aranes enes escolèes", un prètzhet dificil en aquèri prumèrs ans pòstdictatori-

per Anna Geli

FOTOS: MIKEL ARISTREGI

Non è guaire temps à qu'es maridatges ena Val d' Aran se hègen per convenença en tot guardar es interès-si familhars economics a traucers deth dòt dera hemna e dera erència der ereu. Era majoria de viatges qu'ère un maridatge forçat mès plan segur beneficiós entara casa, aumens aquèra qu'ère era finalitat dera accion maridèra, ua accion resultant dera estructura sòcio-economica agrària dera Val. Aqueres decisions èren prenudes tostemp per òmes, e tot e qu' era hemna auie un cèrt pes sonque laguens dera casa, pòrtes entà dehòra non ère d'arrés. Mès non tostemp siguec atau,

donc en sègle XII Leonor d' Aquitana siguec ua figura fòrça transcendentau entara epòca. Duquèsa d' Aquitana per erència forçada, Reina de França e dempús d'Anglaterra, se maridèc dus viatges, acompanyèc ath sòn òme entàs crotzades, pregondic ena cultura trobadoresca e parlaue occitan. Es sues decisions politiques les prenec enquiara finau des sòns dies, quan lèu compdaue damb 80 ans. Leonor se maridèc damb era politica. En Occitània, eth poder feudau ère mens prononciat qu'en nòrd, e es diferéncias entre ua hemna e un òme, non èren pas tantes, inclós ua hemna poirie eretar tèrres. Damb aqueth panorama d'abantes, es tempsi d'ara donc, tanpòc semblen auer auançat

aus. Mès ara Lourdes, ena sua labor coma bailessa nomena quauques des iniciatiues que s'an d'amiar a tèrme ena immediatessa coma son es depaus d'aigua, era zòna laterau dera Casa deth Senhor d'Arròs, e eth besonh de lòcs entara mainadera que en aguesti moments non n'ia. Es auantatges e es inconvenients d'un pòble coma Vila o Arròs, son diuersi; "Enes pòbles petits que depenem der Ajuntament de Vielha, tostemp auem de mestièr dera bona volentat der Ajuntament mès gran, aguest qu'ei un des inconvenients d'èster un pòble petitonh, mès d'un auta part, compdam coma causa bona damb era brigada madeisha de Vielha e Mijaran, qu'ua vila petita non poirie mantier o en tot cas, gesserie excessivament car," soslinhe. Ua labor, era de bailessa, que non compde molti viatges damb eth reconeishement popular que pòt auer un òme, "que còste qu'era hemna se mete ena politica activa, pensi qu'ei ua assignatura pendent entàs pròplèu ans, mès tanben pensi que lèu arribarà, pr'amor qu'era hemna a evolucionat plan en d' auti airaus socials", soslinhe Lourdes. Tanben ena

Era alcaldessa dera pedania d'Arròs e Vila, Lourdes Santacruz (naut). Ara quèrra, era unica conselheira deth nau Conselh Generau, Noèlia Còsta.

maxima institucion aranesa, maugrat auer-i auut dejà dues conselheires de Cultura; Pepita Caubet, e Mercedes Delaurens, es dues en diferents legislatures, ena actualitat sonque ne demore ua gessent, Noèlia Costa, conselheira de Sanitat e Servicis Socials. "Per molt que nosati volgiam parlar de paritat, era societat aué en dia encara non ei preparada tara mair treballadora. Açò non sonque passe enes ciutats granes, senon qu'ena Val d' Aran, i a un gran problèma entà maridar eth trabalh damb era vida familiara. Jo madeisha auí fòrça dobtes ara ora de formar part d'ua lista, e ath de-

là me metí enes prumèrs lòcs, reauement hè de díder que m'ac pensé molt e molt abantes d'arténher aguesta responsabilitat, qu'ara assumisqui damb tota era mia fòrça". Era resposta ara pregunta a Noèlia sus es hemnes enes lòc de trabalh ei concissa e rapida; "En aguesti moments, en airau dera Sanitat era majoria de lòcs de responsabilitat seràn coordinadi per hemnes damb un currículum envejable, gent que pòrte demorant ena Val d' Aran pendent molti ans e gent tanben neishuda aci, gent en definitiua molt professionaus, qu'ei çò que cau". Noèlia tanben s'estone ara ora d'ana-

Autanplan Aran ja a agut dues sindiques, es hemnes son minoria en politica. Sonque i a ua conselhera, Noèlia Còsta. En panorama municipau, Lourdes Santacruz, dera pedania d'Arròs e Vila, ei era unica alcaldessa

lizar es servicis socials, d'ua manèra contundenta soslinhe qu'era hemna aurà lèu un burèu d'atencion sonque entà era, donc, abantes aguest lòc ère en madeish departament que Medi Amient, e ara nosati ac volem cambiar, volem méter ua sedença fisica entad aquera hemna que volgue auer un anonimata o volgue expausar era sua situacion de manera mès privada e mens publica, sense cap de prejudici". Era Conselhèra per sute en soslinhar qu'enes lòc claus der

airau des Servicis Socials e de Sanitat les aucuparàn hemnes, a on i aurà ua responsable enes burèus de persones damb depenença e en atencion primària. Non dèishe de rebrembar que tamben i aurà un telefon de quèishes, ja qu'enquia ara era gent non sabien a on podien dirigir-se, e plan segur tanben l'aucuparà ua hemna. Semble donc qu'era politica e per extension era societad torne calamicalamac a maridar-se damb era hemna que tostemp a estat, en rea-

litat politica, encara que siguesse damb er anonimata. Nombroses hemnes en Aran an estat e son militantes enes listes politiquas de totes es formacions maugrat non gèsser escuelhudes, però non per aquerò mens valioses. Dilhèu cau demorar un shinhau a qu'era Lei d'Igualtat e de paritat enes listes electoraus deth 2006 hèsque efècte un shinhau mès tard, donc un an ei massa lèu entà cambiar ua estructura, sigue quina sigue. Demoram donc damb succès.

VA DE LENGUA

per Aitor Carrera

Professor de lengua e
lingüística occitanes ena
Universitat de Lhèida

Era tumenèja

Que parlèrem ja deth haro. Mès se bèth un va per Arties, va a veir qu'en aqueth polit vilatge de Naut Aran non se parle pas deth *haro* mès deth *taro*, damb *t*. Per qué se ditz *taro* en plaça de *haro*? Era arrespona qu'ei aïda. *Taro* qu'ei ua deformacion de *haro* provocada per article definit. Er article *eth* deuant des mots que comencen per *h*- se pronóncie mès o mens coma se siguesse letl, damb *t* dobla o longa. Atau, era realizacion de *eth haro* qu'ei let tárul. Alavetz quauqu'un pòt interpretar qu'eth mot non ei *haro*, mès *taro*: *eth taro*. Qu'ei justaments aquerò çò que s'ei passat en Arties damb era paraula *haro*. Mès aquera sòrta de fenomèn non ei cap exclu-

siu d'aqueth pòble, perque n'i a d'au-ti que diden tanben *taro* en comp-des de *haro*, e perque i a d'au-ti mots que comencen tanben per *h*- que se produsís exactaments çò de made-ish qu'en aqueth mot. En vam a veir un parellat d'exemples, dilhèu es mès comuns. Que i a gent que, entà hèr ar-repòrt ad aquera partida dera casa qu'ei dejós deth tet o losat, non parle pas deth *humarau*, mès deth *tumarau*. E que n'i a que non parlen ja-mès deth *huec*, mès deth *tuec*, entà referir-se a çò que i a en larèr. Evidentaments, es grafies corrèctes son *humarau* e *huec*, e cau refusar *tumarau* e *tuec*, modificacions superficials mès o mens locaux. Mès atencion: cau

evitar de corregir çò que non cau cap corregir, e eliminar era *t*-iniciu de quauque mot a on non ei pas ua conseqüència dera aglutinacion der article. Que mos referim ara ara forma *tumenèja*, que se referís ath conducte per a on ges eth hum. Que i a gent qu'a pensat que *tumenèja* ère un cas paral·lèl as que viem de veir perque existís tanben *humenèja* (qu'ei atau que se ditz en Naut Aran). Mès non ei atau. *Tumenèja* ei un mot femenin, que donc non ei jamès acompanyat de *eth*, çò que vò díder que era *t*-iniciu non ei cap provocada per article definit. Contràriaments a çò que se podie pensar en prumèr, *tumenèja* non ei cap ua deformacion de *humenèja*.

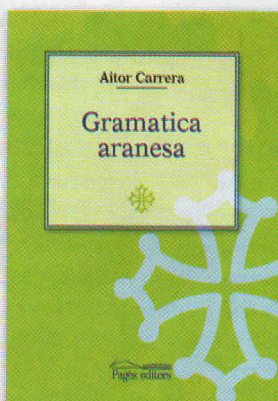
www.pageseditors.com
ed.pages.editors@cambrescat.es

Pagès editors

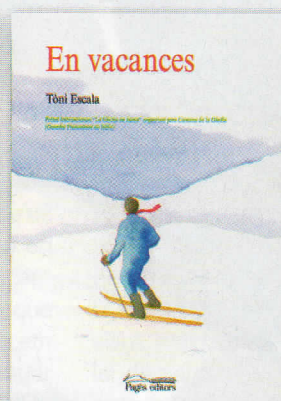
Garona
Llibres
en aranés

Libes en occitan dera Val d'Aran

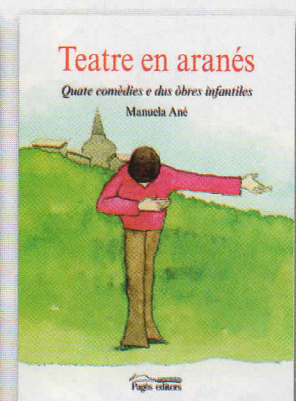
**Gramatica
aranesa**
Aitor Carrera

**En
vacances**
Tòni Escala

**Er estudi
ena memòria**
Jusèp Loís Sans

**Teatre en
aranés**
Manuela Ané

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida - Tel. 973 23 66 11- Fax 973 24 07 95

DICCIONARI

A

Aprovedir: proveir
Abreujar: abreviar. V. bracar
Abondós: abundant
Agropacion: agrupació
Adméter: acceptar
Amassar: agrupar
Amortizar: amortitzar
Annau: anual
Arténher: atényer
Assag: intent (v.sajar), assaig
Atier: atendre
Aumenatge: homenatge

B

Baile: alcalde
Baticòr: emoció
Benlèu: v. dilhèu
Besonh: necessitat
Biais: manera, forma de fer. V. faïçon
Bracar: escurçar, abreujar

C

Catalòg: catàleg
Cercar: buscar
Clauar: tancar amb clau, clavar; cloure (un acte), concloure
Colomna: columna
Compréner: comprendre
Còsso: regidor

D

Demorar: esperar
Desencarir: abaratar
Dialòg: diàleg
Dilhèu: potser
Dobte: dubte

E

Endonviar: encertar, inventar
Esdegar-se: afanyar-se
Escrivan: escriptor
Escuélher: elegir
Eveniment: esdeveniment

F

Faiçon: manera, forma de fer. V. biais
Fidèlament: fidelment
Fira: v. hèira
Fondamentau: fonamental

Fornir: proveir

G

Generalizar: generalitzar
Grandor: grandesa
Guaire: gaire (non n'í a guaire/guairra). Interrogatiu 'quan' (guares n'í a? n'í a guaires?/ quants n'hi ha?. Non sai cap se guaire ne demore (no sé si en queda gaire/ no sé quant en queda')

Guidon: guió (de referència)

H

Hèira: fira
Hèr a conéisher: manifestar
Hèr lèu: afanyar-se
Hèts: fets

J

Joen,-a: jove
Jornalista: periodista
Junhent: guió (-)

L

Laudar: lloar
Leçon: lliçó
Lengua: llengua
Lèu: aviat
Libertat: llibertat
Liéger: lliger
Liegedor: lector
Libre: llibre

M

Madeish, -a: mateix
Mantier: mantenir
Mentar: mencionar
Meravilhar: meravellar

N

Nauèth, -èra: recent
Nomentar: anomenar

O

Obtier: obtenir
Opausar: oposar

P

Paperalha: paperassa
Parçan: regió, comarca

Partida: part

Plana: pàgina

Pendent adv.: durant

Perméter: permetre

Prètzhet: tasca

Posar: esperar

Premanir: preparar

Prepausar: proposar

Produzir: produir

Pròpleu: proper (invariable: era pròpleu jornada)

R

Rason: raó

Réber: rebre

Rebrenbar: recordar

Recuélher: recollir

Recorsi: recursos

Redaccion: redacció

Redigir: redactar

Revirar: traduir

S

Sajar: intentar

Servança: usatge

Sò: usat només en frases fetes: 'èster a un sò': trobar-se en la misèria o extremadament fatigat; 'prim coma un sò': prim en extrem

Sòrta: tipus, classe

Sòs: diners

Suenhar: tindre cura de, atendre

T

Tempsada: temporada

Termiacion: delimitació

Tier compde: vigilar, tenir cura de

Trapar: trobar

U

Uedar: buidar

Usança: costum

Era melhor companhia tath futur ei era tua.

Ua gran companhia ei aquera qu'arribe ath futur abantes qu'es autes. En Endesa estam metent en foncionament eth pervier de mès de 22 millions de clients en tot eth mon. Èm era prumèra multinacionau electrica espanhòla e contunham en tot créisher entà generar progrès e benèster. Per aquerò auem era seguretat de que damb era tua companhia, arribaram ath futur abantes qu'arrés.

